

van het protestantse karakter van de Nederlandse natie en heeft zich om die reden altijd sterk afgezet tegen de ARP. Zwemer schenkt hieraan behoorlijk veel aandacht. Vanaf hoofdstuk 6 wordt het beleid van de SGP vanaf 1945 van meer nabij gevolgd: nationaal, maar vooral plaatselijk. De partij huldigde immers waar mogelijk de ideologie van de verantwoordelijkheid op het laagste niveau (hoofdstuk 7). Die overtuiging uitte zich in een op de bres staan voor het individuele (vooral boeren)bedrijf, maar ook in een steeds weer opnieuw verdedigen van de gemeentelijke autonomie (hoofdstuk 8). In de lijn daarvan wordt via een steekproef in 20 Zeeuwse gemeenten een deelonderzoek ingesteld naar de houding van SGP tegenover het moderne cultuurpatroon. Daartoe wordt een analyse gemaakt van het SGP-stemgedrag bij voorstellen in de diverse gemeenteraden, betrekking hebbend op de bevordering van recreatie, cultuur en maatschappelijk werk alsmede op het stimuleren van het toerisme (hoofdstuk 9). Hieruit valt op te maken dat – mede gezien het zo sterk plaatselijke karakter van de SGP – de reacties op het opdringende moderne cultuurpatroon behoorlijk uiteenliepen: van uiterst negatief tot betrekkelijk positief. Het voorgaande betekent echter niet dat dit boek beschouwd kan worden als een specimen van (politieke) partijgeschiedenis. Als invalshoek koos de auteur de uiteenlopende wijzen waarop de bevindelijk gereformeerden, tussen ongeveer 1945 en 1970 gestalte gaven aan de wisselwerking tussen 'ideologie' en werkelijkheid. Allereerst wordt het licht gezet op de geschiedenis van deze ideologie alsmede op de factoren en invloeden die deze levens- en wereldbeschouwing hebben bepaald. Daarbij wordt veel aandacht geschonken aan het versplinteringsproces in bevindelijk gereformeerde kring, vooral na 1900. Daaruit kwamen de bovengenoemde kerkverbanden voort, die in de hoofdstukken 3 en 4, zij het niet altijd even systematisch, voor het voetlicht worden gebracht. Vervolgens komt aan de orde, hoe geloofsvoorstellingen en theologie in de maatschappelijke praktijk vorm kregen. In functie daarvan staan de uiteenzettingen over de SGP. Die uiteenzettingen blijven overigens beperkt tot hetgeen hierboven werd gezegd. Op de invloed van de oorlogssituatie op de bevindelijk gereformeerden als groep wordt niet echt ingegaan, evenmin op de gevolgen van de watersnoodramp van 1953, terwijl die juist op een aantal SGP-bolwerken toch zo'n noodlottig stempel heeft gedrukt. Ook mis ik een enigszins uitvoerige uiteenzetting over de betekenis van De Driestar, de streng-orthodoxe scholengemeenschap, eerst in Krabbendijke en vanaf 1953 in Gouda. De stichter van dit complex, de onderwijzer Piet Kuijt wordt alleen maar enkele keren bijna terloops genoemd. Wat was precies zijn betekenis in bevindelijk gereformeerde kring?